

Hoofdstuk 1.2 Waterfeesten en de ronde jachten

Op basis van de opmaak van deze ansicht is de foto te dateren voor 1905. De ansicht is ingekleurd en geretoucheerd. Het grote jacht in het midden zou de "Eeltje" kunnen zijn. Dat hij in 1908 verzonden is, is een bijkomstigheid. Scan GTC

In het watersporttijdschrift "Ons Element" uit 1921 begint voorzitter H.H.Niemeijer in zijn terugblik op 10 jaar DTP als volgt:

"Het Paterswolder Meer is pas in de 20e eeuw voor de watersport ontdekt. Toen ik in 1905 naar Paterswolde verhuisde waren er een viertal tjotters, waarvan drie verhuurd werden om de bezoekers van de hotels eens op het water te brengen en één in particulier bezit was".

Na 1905 is er dus veel gebeurd op en bij het Paterswoldsemeer. Vrijwel alle foto's van dit meer zijn van latere datum. Hoeveel boten er werkelijk waren is niet meer na te gaan maar in 1911 waren het er meer dan zes jaar eerder. Met de komst van de Brunica en Paterswolde I werd de periode van nieuwbouw en ontwikkeling van scherpe jachten door Visser ingeluid.

De Waterfeesten en de deelnemende schepen in 1910, 1911, 1912 en 1914

In het "programma van het Waterfeest" van 18 juni 1911 is een zeilwedstrijd opgenomen die in drie klassen gevaren wordt: I, II, en III. "De wedstrijden worden gezeild met medewerking en onder leiding van bestuurders der Sneeker Zeilvereeniging". DTP bestaat dan nog niet en wedstrijdervaring is er op het Paterswoldsemeer blijkbaar nog niet.

Klasse I	Prinses Juliana	stm. D.Hesselink	f(ries)j(acht)
	Eeltje	stm. H.H.Niemeijer	wrsch fj
	Zwaluw	stm. Martens	fj
	Luctor	stm. Ten Bruggencate	fj
	Meeuw	stm. E. Botje	
	Maria	stm. P.J. Raven	fj

Klasse II	Poseidon	stm. M. Bakker	fj
	Zeeleeuw	stm. Th. Niemeijer	fj
	Neerlandia	stm. A.B. Somer	s(cherp)j
	Dorie	stm. H.R. Bruce	
	Snoek	stm. Chr. Tjeenk Willink	
	.....	stm. J. Halbetsma	
	Bleriot	stm. H. Hindriks	

En volgens de lijst in

Klasse III:	Voila	stm. Vrolijk
	Lidi Fekkar	stm. Olie

De wedstrijd staat nog open voor nieuwe inschrijvingen. “Ieder deelnemend vaartuig heeft zijn nummervlag aan weerszijden van het zeil onder de gaffel aan te brengen. De vlaggen worden zondagmorgen om 11 uur aan de koepel uitgereikt tegen betaling van 1 gulden, welk bedrag bij inlevering wordt gerestitueerd. Slepen, roeien, boomen, duwen etc. is verboden, alleen zeilen is geoorloofd”.

7	
Deelnemers Zeilwedstrijd:	
Klasse I:	
1.	PRINSES JULIANA, stuurman de Heer D. HESSELINK.
2.	EELTJE, " " " H. H. NIEMEIJER.
3.	ZWALUW, " " " MARTENS.
4.	LUCTOR, " " " TEN BRUGOEN.
5.	MEEUW, " " " E. BOTJE. CATE.
6.	MARIA, " " " P. J. RAVEN.
Klasse II:	
7.	POSEIDON, stuurman de Heer M. BAKKER.
8.	ZEELEEUWIN, " " " TH. NIEMEIJER.
9.	NEERLANDIA, " " " A. B. SOMER.
10.	DORIE, " " " H. R. BRUCE.
11.	SNOEK, " " " CHR. TJEENK WILLINK.
12.	....., " " " J. HALBETSM.
13.	BLERIOT, " " " H. HINDRIKS.
Klasse III:	
14.	VOILA, stuurman de Heer VROLIJK.
15.	LIDI FEKKAR, " " " OLIE.
F. S. POOL, Groningen,	
Gr. Kr. Elleboog 6. - Telefoon 373.	
Koloniale Waren.	Fijne Vleeschwaren.
GEDISTILLEERD.	
En gros. ::	Theehandel. :: En detail.

De Lidi Fekkar (ook Sidi Fekkar) en de Voila waren gast van het Sneekermeer, speciaal vervoerd naar het Paterswoldsemeer ter gelegenheid van de Waterfeesten in 1911. (Golfslag 1935 blz. 155).

H.H. Niemeijer schreef in het hiervoor ook al geciteerde “Ons Element jaargang 1921” een stuk met titel “De zeilvereniging “De Twee Provinciën” waarin hij terug kijkt op 10 jaar DTP en de waterfeesten van 1911 en eerder.

.... In 1910....

De zeilwedstrijd met 2 of 3 ingeschreven tjotters was een reusachtig fiasco. Geen wind, de winnende tjotter met een twintigtal invités afgeladen, boemde echter het snelst een gedeelte van de denkbeeldige baan.....

foto Kramer coll. Levert Waterfeest 1910 “tjotter met twintig man aan boord” dit is de “Eeltje”.

.... 1911 weer een watersportfeest, maar dan een betere zeilwedstrijd. De heer Scholten kende de heer Hibma van de Zeilvereniging Sneek en vroeg deze wedstrijd eens op poten te zetten ....

De clausule dat er niet geboomd mocht worden lijkt zijn oorsprong te hebben in het windstille weer van de waterfeesten in 1910.

Zo op het eerste gezicht is het in 1911 een willekeurige lijst met scheepsnamen en stuurlieden. Onder de laatste staan namen die nog enig houvast geven. Bij de scheepsnamen ligt dat moeilijker. Wat voor type schepen het zijn is al helemaal niet duidelijk.

H(endrik)H(erman)Niemeijer was tabaksfabrikant in Groningen en werd iets later eerste voorzitter van Zeilvereniging “De Twee Provinciën” (DTP). Martens is Gijsbert Martens kunstschilder. D. Hesselink die als stuurman van de Juliana vermeld staat is zeer waarschijnlijk ook de schrijver van het artikel “Het Paterswoldsche meer” in het tijdschrift “Mooi Groningen” bloeimaand 1916 geïllustreerd met foto’s van Kramer.

De namen Meeuw en Snoek komen in het jachtregister van 1924/25 voor als schepen van Visser, maar niet duidelijk blijkt dat dit dezelfde zijn als op de lijst van 1911. Er bestond namelijk een traditie van hergebruik van namen.

Dat er het nodige broeide bij het Paterswoldsemeer is duidelijk. Uit het eerder aangehaalde stuk van Niemeijer nog een citaat: “...Een circulaire aan de meest bekende huurders der tjotters en eigenaar werd rondgezonden en op 3 juli 1911 kwam het voorlopig comité met de statuten op een vergadering. Alleen het comité was aanwezig”.

Zeilvereniging de Twee Provinciën was een feit. Ondanks of dankzij het beperkte aantal aanwezigen.

In 1947 blikt J.G.Mulder in het verenigingsblad van DTP terug op de beginjaren van de zeilvereniging. Hij is toen in het verenigingsarchief gedoken.

Op 24 september 1911 organiseert de dan jonge vereniging een wedstrijd voor tjotters. Een aankondiging hiervan stond in het Nieuwsblad van het Noorden. De wedstrijd werd gezeild in twee wedstrijdklassen I en II, de deelnemers waren de volgende:

Klasse I	Prinses Juliana	stm. B. Sloots
	Eeltje	stm. P. Raven
	Zwaluw	stm. D. Hesselink
	Meeuw	stm. Mr. T. Maas

De laatste was winnaar in de klasse met een gezeilde tijd van 1 uur en 36 minuten.

Klasse II	Dolfijn	stm. G. Heukers
	Poseidon	stm. Th. Niemeijer
	Zeeleeuw	stm. H. Bruce
	Snoek	stm. P.H. Penon

De Snoek was in deze klasse winnaar met een gezeilde tijd van 1 uur en 30 minuten.

Op zondag 14 juli 1912 werd er opnieuw een waterfeest georganiseerd. De zeilwedstrijd voor “leden en sportlievende leden der Zeilvereniging de Twee Provinciën”, ’s middags tussen 14.00 en 16.00 uur. Er werd een driehoeksbaan gevaren waarbij een boei voor de Paalkoepel van J.E. Scholten lag. De informatie over de schepen is meer expliciet.

tjotter Dolfijn van Heukers foto 1911 coll.Bergsma

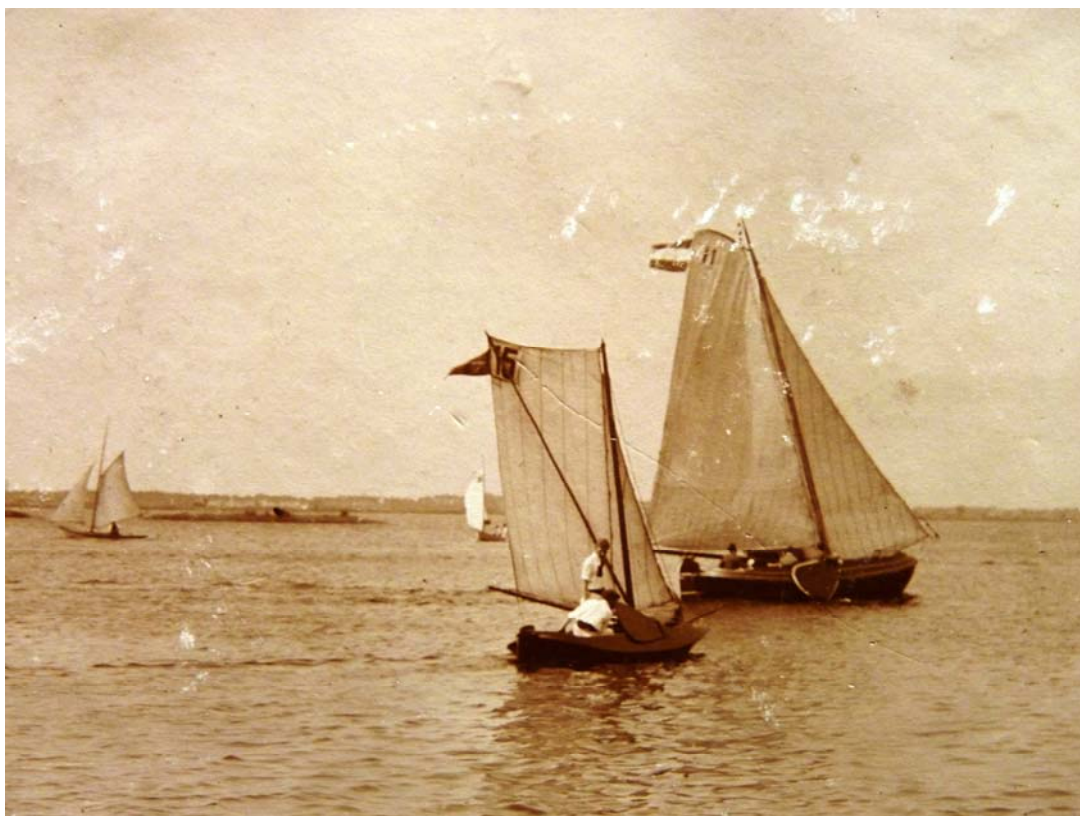
Klasse I, de kleine tjotters, (onder 6mtr.)

1. Laura	T. Halbertsma Doornbos	2.7 (handicap)
2. Snoek	P.H. Penon	2.15
3. Poseidon	F.J. Bakker	2.25
4. Zeeleeuw	P.Raven	2.23
5. Vischsnik	J.v.Aken de Waard	2.05
6. Dolfijn	G. Heukers	2.12

Klasse II, de groote tjotters, (6 mtr. en meer)

7. Zwaluw	D.Hesselink	2.16
8. Meeuw	B.Wigersma	2.10
9. Juliana	G.Martens	2.19
10. Vl. Hollander	P.ten Bruggen Cate	2.19
11. Maria	P.Knottenbelt	2.4

In het gedrukte programma, dat ik heb mogen inzien, heeft iemand met de hand de tijdcorrectiefactoren geschreven. Waar deze op gebaseerd zijn is onduidelijk, maar het geeft wel aan welke schepen sneller geacht werden dan anderen en welke niet. Ook kan er uit afgeleid worden dat de Zeeleeuw een lengtemaat over de Stevens had korter dan 6 meter. De Vliegende Hollander zeilde in 1912 op het Paterswoldsemeer onder de naam die ze van Albert Helder gekregen had. Bij de klasse indeling in grote- en kleine tjotters, moet de kanttekening gemaakt worden dat er zowel tjotters, boatsjes, maar ook Friese jachten meevoeren.

Coll. Bergsma een boatsje met sprietzeil (15) in de zelfde wedstrijd tegen het Friese jacht Maria (11) vermoedelijk. 1911 op het Paterswoldsemeer tijdens de Waterfeesten.

De deelnemerslijst van 4 juli 1914 van de zeilwedstrijd, nu georganiseerd door de Vereniging Watersport en de zeilvereniging Twee Provinciën, laat een zelfde indeling zien met minder randinformatie, maar wel met een aantal inmiddels bekende schepen.

Klasse I	1 .Snoek	P.H.Penon
	2 .Dolfijn	G.Heukers
	3 .Johanna	Mr. T.Maas
	4 .Neptunes	J.Hudig
	5 .Anna Sophia	G.Bleeker
	6 .Selma	F.J.Kniphorst
	7 .Laura	J.van Aken de Waard
	8 .Poseidon	J.Visser

Klasse II	9 .Luctor	J.H.Dapper
	10.Meeuw	B.Visser
	11.Maria	B.Arends
	12.Juliana	A.Visser
	13.Zwaluw	B.Wigersma

De “Laura” is van foto’s bekend en naar huidig inzicht is zij als tjotter te typeren. In de beginjaren van de twintigste eeuw werd het begrip tjotter als verzamelnaam gebruikt. Na de oprichting van het Stamboek van Ronde- en Platbodemjachten werden de open Friese ronde jachten in twee groepen verdeeld: de kleinere tjotters en de grotere Friese jachten. Het al of niet aanwezig zijn van een berghout is het in het verschil. Dit berghout is bepalend in de constructie van het type schip.

Jacob Helder kocht in 1900 bij de werf van Holtrop van der Zee in Joure het Friesche Jacht “Eeltje”. Het schip was in 1895 gebouwd door Eeltje Holtrop van der Zee en werd genoemd naar zijn kleinzoon Eeltje Romkema. Het schip is door Jacob Helder gekocht om met betalende gasten rondvaarten te maken. Een vast aanbod van gasten kreeg hij via zijn buurman; het Familiehôtel. In het nog altijd bestaende werfboek van Van der Zee staat “1895 Jagd gemaakt voor zelf lang 24 voet wijd in het vlak 7 voet 4 duim”. (Tresoar Leeuwarden).

Citaat Huitema: “Het schip was zoals gezegd “voor zelf”, dus voor eigen risico gebouwd en Jacob Helder zou geen goed koopman geweest zijn als hij daarvan niet probeerde te profiteren. Eeltjebaas vroeg 1000 gulden, maar Helder had maar 900 gulden bij zich. Je kunt je zo voorstellen dat er heel wat keren een klap in een stevige knuist werd gegeven alvorens men het er over eens werd dat Helder het schip tegen betaling van die 900 gulden mocht meenemen en “dan zou de ontbrekende 100 gulden later wel in orde komen”. Helder doopte de “Eeltje” om tot “Vliegende Hollander”. In 1908 verkoopt Helder dit schip aan de heer Jongejan in Steenwijk”.

Aan de waarheid van deze laatste twee zinnen ben ik gaan twijfelen.

Waarschijnlijk houdt het schip echter tot 1917 haar ligplaats op het Paterswoldsemeer. Of de “Eeltje” in de bovenstaande lijst uit 1911 dan ook dit schip is? Er bestaan ansichten met zowel de “Poseidon”, als ook de “Vliegende Hollander” op het Paterswoldsemeer, genomen door foto Kramer met bijschrift 1915. Ik ga er vanuit dat de “Eeltje” op de lijst, de huidige “Argo” is. Op de onderstaande ansicht staat het schip nog afgebeeld.

Links zeilend: Maria. Midden zeilend: Poseidon. Tegen de wal: Vliegende Hollander (benoeming Jaap Helder). De oorspronkelijke foto is in 1915 door foto Kramer gemaakt (Scan ansicht GTC)

Eeltje van der Zee was misschien wel de meest getalenteerde scheepsbouwer uit Friesland ooit. Vooral de tjotters, de boeiers en de Friese jachten waren zo verfijnd, dat ze bijna eerder een vorm van een kunstuiting waren dan een uiting van een ambacht. Ze waren mooi en zeilden daarnaast ook nog eens erg goed.

Jan Visser heeft met de “Vliegende Hollander” als voorbeeld een aantal Friese Jachten gebouwd voor zowel de Paterswoldse verhuurvloot als ook voor een particuliere opdrachtgever. Wat schoonheid en zeilkwaliteiten aangaat, kunnen de nog varende door Visser gebouwde Friese jachten wedijveren met de Van der Zee schepen. In de 2^e wereldoorlog is er een slachting geweest onder de pleziervaartuigen in Nederland. Voor een deel werden ze gevorderd door de Duitsers, voor een deel kwamen ze om doordat ze niet het onderhoud kregen dat ze behoefden. Van de onderhoudsgevoelige eikenhouten tjotters, boeiers en Friese jachten bleken na de oorlog veel verdwenen of onherstelbaar beschadigd te zijn.

Het restant Friese ronde vaartuigen dat overgebleven was, was zo klein geworden en verkeerde in zo’n slechte staat, dat er een aantal mensen opstond om de Stichting Stamboek Ronde- en Platbodemjachten op te richten. Primair doel was en is het behoud van deze historische schepen. Een tweede doel was en is het documenteren van informatie over individuele schepen die in het Stamboek zijn opgenomen. Vooral in de beginjaren heeft het documenteren nogal eens tot verwarring geleid. Vaker voorkomende namen en uiterlijke gelijkenis waren er de oorzaak van. Zo is het van oorsprong in Paterswolde gebouwde jacht “Stânfries”, lang gehouden voor de door Van der Zee gebouwde “Hou Moed”.

Later onderzoek heeft veel correcties opgeleverd.

Er is door de heer Mr. Dr. T. Huitema, oud voorzitter van de “Stichting Stamboek Ronde- en Platbodemjachten” onderzoek gedaan naar de door Visser gebouwde schepen. Later is dit onderwerp uitgediept door Dr. Ir. J. Vermeer. Beiden hebben hierover gepubliceerd. Beiden hebben met behulp van Wiep Visser een aantal Friese jachten kunnen opsporen, herkennen en herleiden.

Mede dankzij hun studies weten we, dat een aantal nog altijd varende Friese jachten hun oorsprong in Paterswolde hebben. Ze zijn herkenbaar. Ze zijn elegant, en in hun vorm en uitvoering kun je zien dat Van der Zee als inspirator heeft gediend. Sommigen varen nog altijd onder hun oorspronkelijke naam. De “Vliegende Hollander” vaart inmiddels al decennia lang rond als “Argo”.

Van de schepen op de deelnemerslijsten kan van een viertal met zekerheid gezegd worden dat ze nog altijd zeilen, te weten:

Prinses Juliana	nu: Prinses Juliana
Zwaluw	nu: Froukje
Poseidon	nu: Poseidon
Vliegende Hollander	nu: Argo

De Maria is in de 2^e wereldoorlog gezonken en weggerot. Dankzij de heer R.C.E.G. Martens uit Groningen zijn verzamelwoede, bestaat de bedelbalk van dit schip nog altijd. Hij heeft het na de oorlog uit het wrak mogen slopen. Van zijn verzameling ansichten en foto’s mocht ik een aantal scans maken. Bijzonder is dat hij ooit samen met Jaap Helder, bij veel ansichten de namen van de schepen die erop staan afgebeeld heeft kunnen achterhalen.

Vlnr. .... ?, Neerlandia, Poseidon, Johanna De Neerlandia zal ongetwijfeld het schip zijn van de wedstrijdlijst. Overduidelijk is dit geen tjotter of Fries jacht. De "Johanna" was een door Visser in Friesland aangekocht (1914) jacht. Uitsneden van de originele foto zijn te vinden bij de hoofdstukken over de Poseidon en de Johanna. (Scan Ansicht GTC)

Opvallend op oude foto's of ansichten van het Paterswoldsemeer, is het grote aantal Friese jachten. Tjotters zijn in de minderheid en boeiers worden niet afgebeeld. Er bestaat een ansicht met daarop zeilende boeiers en de tekst "groeten uit Paterswolde", maar deze komt ook voor met een verwijzing naar Loosdrecht en Friesland. Op jongere ansichten hebben de scherpe jachten, de 7.10m en de motorrondevaartboten de overhand.